

КАТАЛОНСКАЯ МАРА

Што адбываецца на Пірэнеях?

Адна з «топавых» міжнародных навін лістапада тычылася Іспаніі. Дакладней, аднаго з яе рэгіёнаў. Інфармагенцтва паведамілі: большасць дэпутатаў каталонскага парламента ўхвалілі праект рэзалюцыі, у якой гаворыцца, што «Каталонія пачынае працэс стварэння незалежнай дзяржавы ў форме рэспублікі». Прычым гэта павінна адбыцца ўжо ў 2017 годзе.

У адпаведнасці з прынятым дакументам мяркуецца пачаць працэс выхаду рэгіёна з іспанскага каралеўства. Рэзалюцыю падтрымалі 72 дэпутаты кааліцыі Junts pel Si (Разам за «так») і партыі «Кандыдатура народнага адзінства», якія маюць большасць у парламенце. Сваё рашэнне яны абгрунтавалі вынікамі выбараў 27 верасня, на якіх найбольш месцаў у каталонскім парламенце атрымалі прыхільнікі незалежнасці. Хоць Мадрыд і абвясціў чарговы крок Барселона неканстытуцыйным, мяркуючы па ўсім, «працэс пайшоў». Ці здолее каралеўства ў перспектыве застацца ў сённяшніх межах? Ці на палітычнай карце Старога Свету замест аўтаномнай вобласці з'явіцца яшчэ адна дзяржава?

АДМЕТНАЯ ТЭРЫТОРЫЯ

Паводле класіфікацыі гісторыка Менендэса Підала, Іспанія ўзнікла ў пачатку новага часу ў выніку аб'яднання «пяці каралеўстваў» Пірэнейскага паўвострава — Кастыліі, Арагона (куды ўваходзіла Каталонія), Навары, Партугаліі і Гранады. З іх толькі Партугалія пасля дамаглася незалежнасці ад Мадрыда. Спецыялісты сцвярджаюць, што апошні раз незалежнай дзяржавай Каталонія была ў XII стагоддзі — тады яна ўвайшла ў склад больш магутнага каралеўства Арагон. А ў 1492 годзе і само каралеўства (у выніку шлюбу Фердынанда Арагонскага і Ізабэлы Кастыльскай) страціла сваю незалежнасць. Цэнтр палітычнага жыцця перамясціўся ў Мадрыд, а Каталонія ва ўсіх сэнсах апынулася на перыферыі.

Але гэта не значыць, што імкненне да рэгіянальнага самавызначэння знікла. Так ці інакш, але канфлікт паміж Барселонай і Мадрыдам існаваў на працягу амаль усеі гісторыі Іспаніі, абстраючыся ў моманты палітычных крызісаў, рэвалюцый і грамадзянскіх войнаў. У XVII стагоддзі барселонскае дваранства і частка буржуазіі арыентаваліся на Францыю, спадзеючыся такім чынам захаваць свае вольнасці і прывілеі. Падчас вайны за іспанскую спадчыну Барселона наадварот падтрымала Габсбургаў супраць французскіх Бурбонаў. Прайграючы ў гэтых канфліктах, Каталонія паступова губляла свой адметны статус у іспанскай манархіі, пакуль не дэградавала да пасрэднай правінцыі.

Згодна з апошнім апытаннем грамадскай думкі, колькасць прыхільнікаў незалежнасці і захавання Каталоніі ў складзе Іспаніі практычна аднолькавая — каля 46-48%.

Толькі падчас Другой рэспублікі ў 1932-м Каталонія (разам з Краінай Баскаў, яшчэ адным рэгіёнам са сваімі адметнымі культурай і мовай) атрымала аўтаномію. Менавіта тады тут быў створаны свой урад — Жэнералітат. Як вынік, у грамадзянскай вайне 1936—1939 гадоў каталонцы ваявалі супраць Франка. Індустрыя развітая Барселона стала апірышчам рэспубліканцаў з прычын, хутэй, сацыяльных: менавіта тут была засяроджана значная частка працоўнага класа,

што арыентаваўся на сацыялістаў, анархістаў і нават трацкістаў. Аднак пасля перамогі рэжым генералісмуса Франка пакараў нелаяльную тэрыторыю новай хваляй рэпрэсій. Прычым гэта датычылася не толькі мясцовага самакіравання, але і тутэйшых культурных інстытутаў. Каталонская мова фактычна апынулася пад забаронай. На ёй было забаронена друкаваць кнігі, а выкладанне было пераведзена поўнаасцю на іспанскую. Хоць да канца франкіскай эпохі гэтыя абмежаванні былі спачатку змякчаны, а потым скасаваны, мясцовая інтэлігенцыя добра запамінала, як з ёй абышоўся федэральны цэнтр.

«Многія каталонцы і цяпер лічаць, што яны — прадстаўнікі асобнай нацыі, якая адрозніваецца ад астатніх іспанцаў. Гэта адчуванне падмацоўваецца ўспамінамі пра дыктатуру Франка, які спрабаваў знішчыць каталонскую мову і культуру», — заўважае прафесар літаратуры Барселонскага ўніверсітэта Жордзі Гарсія.

ПРАВА НА АЎТАНОМІЮ

У 1979 годзе Каталонія атрымала аўтаномны статус, з якога вынікае і афіцыйнае прызнанне каталонскай мовы. З гэтага моманту тутэйшы Жэнералітат уваходзіць у іспанскую дзяржаўную сістэму канстытуцыйнай манархіі. Урад з рэзідэнцыяй у Барселоне лічыцца пераемнікам улады картэсаў — саслоўна-прадстаўніцкіх сходаў. Ён складаецца з парламента са 135 дэпутатамі і Выканаўчай Рады. Старшыня Жэнералітата аўтаномнай вобласці Каталоніі абіраецца парламентам на 4 гады. У 2006 годзе (калі цэнтральны ўрад Іспаніі фарміраваў сацыялісты на чале з Хасэ Луісам Радрыгесам Сапатэра) быў зацверджаны пашырэнні аўтаномны статус Каталоніі, які ў тым ліку прадугледжваў пашырэнне фінансавай самастойнасці. Аднак сённяшні кансерватыўны ўрад Марыяна Рахой гэтыя паслабленыя часткова скасаваў. У 2010 годзе Канстытуцыйны суд Іспаніі прызнаў незаконным канцэпцыю «каталонскай нацыі», прырытэт каталонскай мовы і пашырэння фінансавыя і судовыя паўнамоцтвы Каталоніі.

Асаблівае раздражненне ў Каталоніі выклікае Народная партыя, што захоўвае франкісцкі лозунг «адзінай і непадзельнай» Іспаніі. У Каталоніі за Народную партыю, заснаваную палітычнымі паслядоўнікамі Франка, галасуе толькі 8,5% выбаршчыкаў, што пазбаўляе яе заўважнага ўплыву ў рэгіёне. Значна большай папулярнасцю карыстаецца Іспанская сацыялістычная працоўная партыя, якая яшчэ з часоў грамадзянскай вайны 1936—1939 гадоў

падтрымлівае права нацыянальных аўтаномій, тых жа каталонцаў, а таксама баскаў.

ЛАКАМАТЫЎ ЭКАНОМІКІ

Якія аб'ектыўныя перадумовы для стварэння новай дзяржавы на Пірэнеях? Прычыны імкнення да незалежнасці варта ў першую чаргу шукаць у эканоміцы. З гэтага пункту гледжання Каталонія адносіцца да найбольш развітых раёнаў Іспаніі. Насельніцтва аўтаноміі складае каля 16% усяго паказчыка дзяржавы, але тут вырабляюць больш чым пятаю частку валавога нацыянальнага прадукту. ВУП Каталоніі такі ж, як у Фінляндыі і Даніі, і вышэйшы, чым у Ірландыі. Узровень экспарту набліжаецца да паказчыкаў

«БАРСА» ЦІ «РЭАЛ»?

Нягледзячы на аўтаномію, многія жыхары рэгіёна незадаволены тым, што Каталонія застаецца донорам для астатняй Іспаніі. Па ацэнках рэгіянальных улад, штогод у выглядзе трансфераў у Мадрыд (а адтуль — у іншыя рэгіёны) паступае эквівалентна 6,5—8,5% ВУП Каталоніі. «Сродкі, якія пералічваюцца Мадрыду, накіроўваюцца пераважна ў бедныя рэгіёны на поўдні і на захадзе. У выніку Каталонія і іншыя рэгіёны-доноры не атрымліваюць дастатковых інвестыцый. Гэта было менш адчувальна падчас хуткага эканамічнага росту, аднак падчас крызісу стварае вялікія праблемы для рэгіёнаў», — лічыць эканаміст банка La Caixa Мануэла Ракафорт. Каталонія хацела б атрымаць тых жа правы, што і Краіна Баскаў, якая сама збірае мясцовыя падаткі і кантралюе тое, як яны выкарыстоўваюцца.

Прыхільнікі незалежнасці Каталоніі вылучаюць не толькі фінансавыя, але і культурныя патрабаванні. У прыватнасці, яны патрабуюць скасаваць закон 2012 года, паводле якога навучанне ў школах вядзецца на іспанскай мове. Сапраўды, Міністэрства адукацыі ў Мадрыдзе неаднаразова заклікала «іспанізаваць» маладых каталонцаў. Гэта нагадала многім тутэйшым жыхарам пра часы франкізму і спробы знішчыць іх ідэнтычнасць.

Цікавыя вынікі сацыялагічных даследаванняў. Згодна з апошнім апытаннем грамадскай думкі, колькасць прыхільнікаў незалежнасці і захавання Каталоніі ў складзе Іспаніі практычна аднолькавая — каля 46-48%. Гэта, як лічаць назіральнікі, стварае патавую сітуацыю. Аднак заўважная тэндэнцыя росту колькасці прыхільнікаў незалежнасці, яна ўзмацнілася сёлета на фоне канфлікту каталонскага парламента і Мадрыда.

Каталонцы не вераць, што цэнтральны ўрад прыслушаецца да іх патрабаванняў ці пойдзе

Фінляндыі і перавышае вынікі Партугаліі. Эканамічны рост Каталоніі адзін з самых дынамічных у Старым Свеце. Гэта прамысловы рэгіён, дзе размешчаны такія галіны, як тэкстыльная (каля 80% яе вытворчых магутнасцяў засяроджана ў трохкутніку паміж гарадамі Барселона, Тэраса, Сабадэль), хімічная, фармацэўтычная і аўтамабілебудаўнічая прамысловасць. Асноўная галіна эканомікі рэгіёна, які практычна не мае карысных выкапняў, ужо не сельская гаспадарка, дзе занята толькі 2% працаздольнага насельніцтва, а прамысловасць — 25% і, галоўнае, сфера паслуг — занята 64% працаздольных.

Прыхільнікі каталонскай незалежнасці жартуюць: «Калі адлучыць Каталонію ад Іспаніі, атрымаецца Паўднёвая Швейцарыя, а астатняя Іспанія ператворыцца ў Афрыку». Прычым, як ва ўсялякім жарце, тут ёсць доля ісціны: як сцвярджаюць спецыялісты, многія сферы каталонскага бізнесу нават не заўважылі крызісу 2008 года. Барселона — ключавы гандлёвы порт Міжземнамор'я. На каталонскіх заводах збіраюцца аўтамабілі Audi і Nissan, добра развіта мясцовая металургічная прамысловасць. Прадукцыя каталонскіх мяса-малочных камбінатаў разыходзіцца па ўсім свеце. У рэгіёне функцыянуюць дзве атамныя электрастанцыі — «Вандэльёс» і «Аско», шмат індустрыяльных паркаў, асабліва ў раёне Коста-Дарада. Валавы ўнутраны прадукт у разліку на душу насельніцтва аўтаноміі перавышае сярэдні паказчык па Іспаніі. Гэта практычна ўзровень Германіі і вышэй, чым у Грэцыі і Партугаліі. Такім чынам, Каталонія, без перабольшвання, сапраўды лакаматыў іспанскай эканомікі.

на паглыблены дыялог. Аднавіць давер вельмі складана: як прэм'ер-міністр Марыяна Рахой, так і кіраўнік Жэнералітата Каталоніі Артур Мас занялі цвёрдую пазіцыю і не гатовы ісці на саступкі. У іспанскай прэсе пішуць нават пра асабістую палітычную дуэль Рахой і Маса, кожны з якіх баіцца «згубіць твар».

У адказ на запыт цэнтральнага ўрада каралеўства Канстытуцыйны суд Іспаніі прыпыніў дзеянне рэзалюцыі парламента Каталоніі пра «пачатак працэсу стварэння незалежнай дзяржавы з рэспубліканскай формай кіравання». Да вынясення канчатковага вердыкту суддзяў любыя дзеянні прыхільнікаў незалежнасці аўтаноміі будуць лічыцца незаконнымі. Зрэшты, перасцярогі судовай улады пакуль іх не спынілі. Як заявілі прадстаўнікі кааліцыйных партый, яны маюць намер працягнуць ажыццяўленне плана, у адпаведнасці з якім цягам найбліжэйшых 18 месяцаў будуць сфарміраваны дзяржструктуры і распрацавана канстытуцыя Каталоніі.

І апошняе. Лічыцца, што спорт па-за палітыкай. Гэта не зусім так. Флагман еўрапейскага футбола «Барселона» была адлюстраваннем той жа каталонскай мары цягам усяго свайго існавання. Напрыклад, падчас франкіскай дыктатуры падтрымка «Барсы» аб'ядноўвала прыхільнікаў незалежнасці. Стадыён заставаўся адзіным публічным месцам, дзе дазвалялася гаварыць па-каталанску. Саперніцтва двух галоўных клубаў Іспаніі — «Барсы» і мадрыдскага «Рэала» — набыло сімвалічную афарбоўку. У чымсьці так застаецца і дагэтуль. Дарэчы, днямі на мадрыдскім стадыёне «Сант'яга Бернабеу» «Барселона» ўшчэнт разграміла «Рэал» — 4:0.

Мікалай МІКАЛАЕЎ.

